

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ «РОЗУМНИХ» МІСТ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

©2021 ЯРОШЕНКО І. В., СЕМИГУЛІНА І. Б.

УДК 332.1
JEL Classification: O3

Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б.

Інноваційні підходи до розвитку «розумних» міст: нормативно-правова база в Україні та європейський досвід

З часом роль міст як центрів економічного, політичного та культурного життя значно посилилась, вони є серйозними учасниками процесу глобалізації, впливають на економічне зростання і політику країн. Міста виступають головними елементами у багатьох сферах суспільного життя – визначають рівень і тенденції освіти, в них або поблизу них розташовані найбільші виробничі потужності, жителі міст є управлінцями різного рівня та формують політику країн. Отже, питання урбанізації, життя та розвитку великих міст, містечок та територій навколо них займають центральне місце при розгляді питань самоврядування. На сьогодні результативне місцеве управління, а отже, ефективний розвиток і забезпечення добробуту громадян розглядається через призму досягнення рівноваги між економічним розвитком, охороною навколишнього середовища і соціальним розвитком. Завдяки високій щільності населення в містах зосереджено значний потенціал креативності та інновацій, енергозбереження, екологічності, соціокультурного різноманіття тощо, тому саме фактична взаємодія цих елементів міста є драйвером європейського розвитку. Досягнення сталого розвитку міст і територій робить актуальним урахування європейського досвіду не лише у вирішенні існуючих проблем їх функціонування, а й у виборі пріоритетів для розвитку сучасних міст на основі інноваційних підходів та запровадження елементів «розумності». Значущість формування необхідної законодавчої бази для функціонування окремої адміністративно-територіальної одиниці (регіону, території, міста, громади тощо), оцінювання її стану з метою подальшого використання в публічному управлінні територіальним розвитком, визначає важливість розробки і впровадження ефективної системи нормативно-правових документів для вирішення соціально-економічних проблем і стимулювання сталого регіонального (територіального) розвитку в Україні.

Ключові слова: місто, територія, нормативно-правове забезпечення, публічне управління територіальним розвитком, сталий розвиток, інноваційні підходи, європейські міста майбутнього, «розумне» місто.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-2-95-102>

Табл.: 1. **Бібл.:** 23.

Ярошенко Ігор Васильович – кандидат економічних наук, завідувач відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7107-5550>

Семигуліна Ірина Борисівна – кандидат економічних наук, молодший науковий співробітник відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: isemigulina@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9523-3322>

UDC 332.1
JEL Classification: O3

Yaroshenko I. V., Semygulina I. B. Innovative Approaches to Develop «Smart» Cities: the Legal Framework in Ukraine and the European Experience

Over time, the role of cities as centers of economic, political and cultural life has increased significantly; they are major participants in the globalization process, affect economic growth and state policy. Cities are the main elements in many spheres of public life: they determine the education level and trends; the largest production facilities are placed in them or near them; city dwellers work as managers of different levels and shape state policy. Thus, the issues of urbanization, life and development of large cities, towns and areas around them are central to the consideration of self-government. Today, effective local governance and, consequently, effective development and promotion of the people's well-being are viewed through the prism of achieving a balance between economic development, environmental protection and social development. Due to high population density, cities possess significant potential for creativity and innovation, energy conservation, environmental friendliness, socio-cultural diversity, etc., so it is the dynamic interaction of these features that drives European development. Setting sustainable development of cities and territories as a goal makes it important to take into account European experience not only in solving the existing problems of their functioning, but also in choosing priorities for the development of modern cities based on innovative approaches and the introduction of «smart» components. The significance of forming the required legal framework for an individual administrative and territorial unit (region, territory, city, community, etc.) to function, and of assessing its state for further use in public management of territorial development, determines the importance of developing and implementing an effective system of legal documents to address socio-economic problems and encourage sustainable regional (territorial) development in Ukraine.

Keywords: city, European cities of the future, innovative approaches, legal framework, public management of territorial development,

Tabl.: 1. **Bibl.:** 23.

Yaroshenko Ihor V. – Candidate of Sciences (Economics), Head of Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenerny Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7107-5550>

Semyhulina Iryna B. – Candidate of Sciences (Economics), Junior Researcher of the Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenyri Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: isemigulina@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9523-3322>

Вступ. З часом роль міст як центрів економічного, політичного та культурного життя значно посилюється, вони є серйозними учасниками процесу глобалізації, впливають на економічне зростання і політику країн. Міста виступають головними елементами у багатьох сферах суспільного життя – визначають рівень і тенденції освіти, в них або поблизу них розташовані найбільші виробничі потужності, жителі міст є управлінцями різного рівня та формують політику країн. Отже? питання урбанізації, життя та розвитку великих міст, містечок та територій навколо них займають центральне місце при розгляді питань самоврядування, місцевої та регіональної демократії.

На сьогодні результативне місцеве управління, а отже, ефективний розвиток і забезпечення добробуту громадян розглядається через призму досягнення рівноваги між економічним розвитком, охороною навколишнього середовища і соціальним розвитком. Завдяки високій щільності населення в містах зосереджено значний потенціал креативності та інновацій, енергозбереження, екологічності, соціокультурного різноманіття тощо, тому саме фактична взаємодія цих елементів міста є драйвером європейського розвитку.

Проблематика формування стратегій та вибору пріоритетних напрямів розвитку «розумних» міст розглядається в роботах таких вітчизняних учених, як: М. Долішній, В. Бабаєв, О. Акімова, В. Дрешпак, І. Куспльак, А. Серенко, С. Чукут; та таких зарубіжних учених, як: Р. Флоріда, М. Карта, Р. Джифінджер, Б. Кохен, Р. Холландс, Р. Комнінос та інших.

Значущість формування необхідної законодавчої бази для функціонування окремої адміністративно-територіальної одиниці (регіону, території, міста, громади тощо), оцінювання її стану з метою подальшого використання в публічному управлінні територіальним розвитком, інноваційного розвитку визначає важливість розробки і впровадження ефективної системи нормативно-правових документів для вирішення соціально-економічних проблем і стимулювання сталого розвитку регіонів (територій, міст, громад) в Україні.

Мета статті – аналіз сучасної нормативно-правової бази щодо системи публічного управління розвитком територій і міст, зокрема «розумних» міст в Україні, для формування та реалізації результативної регіональної політики; аналіз європейського досвіду розвитку «розумних» європейських міст.

Завдання статті – провести аналіз сучасної нормативно-правової бази щодо системи публічного управління розвитком територій, зокрема міст, в Україні, формування й реалізації механізму та інструментів, зокрема інноваційних, для вирішення існуючих проблем і стимулювання роз-

витку територій. Провести аналіз європейського досвіду інноваційних підходів до розвитку «розумних» європейських міст.

Основні результати. Основою конституційно-правового статусу міста є Конституція України. Відповідно до ст. 133, місто є складовим елементом системи адміністративно-територіального устрою України, поряд з іншими адміністративно-територіальними одиницями (АР Крим, областями, районами, районами в містах, селищами і селами). Всі міста є рівними і мають однаковий конституційно-правовий статус, окрім спеціального статусу міст Києва і Севастополя, який визначається Законами України. Ст. 140 Конституції закріплено право територіальної громади міста на місцеве самоврядування, тобто право самостійно вирішувати питання міського значення в межах Конституції і законів України [5].

Базовим у створенні правових засад місцевого самоврядування є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [6]. В умовах відсутності в Україні конкретного законодавства щодо правового статусу міста цей документ є найбільш повним нормативним актом, що закріплює основні принципи і систему міського самоврядування, повноваження міських рад та їх виконавчих органів, правовий статус міського голови, матеріальні та фінансові основи міського самоврядування, гарантії та відповідальність органів і посадових осіб міського самоврядування. Закон поклав початок створенню правової бази, що визначає повноваження органів самоврядування в містах і є основою для прийняття інших нормативно-правових актів, які визначатимуть конституційно-правовий статус міста і його розвиток.

Європейські принципи організації місцевого самоврядування знайшли відображення в законодавстві України в процесі ратифікації положень Європейської хартії місцевого самоврядування [7], відповідно до якої місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення.

Серед законодавчих актів, що регламентують засади функціонування і розвитку міст, слід виділити Закон України «Про столицю України – місто-герой Київ» [9], який визначає статус міста Києва як столиці України, особливості здійснення та організаційно-правові основи місцевого самоврядування та виконавчої влади у місті, столичні функції Києва, адміністративно-територіальний устрій, функції і повноваження посадових осіб, органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, матеріальні і фінансові основи місцевого самоврядування столиці, а також гарантії

забезпечення здійснення містом Києвом столичних функцій, відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування та місцевої державної адміністрації тощо.

Положеннями Закону України «Про основи містобудування» [4] закріплений статус міста, визначені правові, економічні, соціальні та організаційні засади містобудівної діяльності в Україні і спрямовані на формування повноцінного життєвого середовища, забезпечення охорони навколишнього природного оточення, раціональне природокористування та збереження культурної спадщини. Закон дає визначення поняттю «містобудування», визначає головні напрями містобудівної діяльності, встановлює коло суб'єктів містобудування та їх компетенцію, а також державні стандарти, норми і правила у сфері містобудування та регулює інші питання, пов'язані з правовідносинами в галузі містобудування. Важливість положень Закону полягає у сприянні розвитку будівництва міст і збереженні архітектурної спадщини населених пунктів.

Засади правового статусу міст також відображені у положеннях Закону України «Про Генеральну схему планування території України» [10], в якому визначені пріоритети та концептуальні питання щодо планування і використання території країни, вдосконалення систем розселення та забезпечення сталого розвитку населених пунктів, у тому числі міст, розвитку виробничої, соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури, формування національної екологічної мережі. Генеральну схему розробляють відповідно до законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань використання територій з урахуванням економічних, географічних, історичних, екологічних, демографічних тощо особливостей регіонів України.

Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» [12] встановлені правові та організаційні основи містобудівної діяльності, спрямовані на забезпечення сталого розвитку територій з урахуванням державних, громадських і приватних інтересів.

Процес планування і програмування місцевого розвитку в країні направлений, перш за все, на підвищення конкурентоспроможності територій та сприяє згуртуванню її мешканців навколо визначення пріоритетів щодо вирішення проблем економічного, соціального, інфраструктурного, технологічного, культурного, екологічного розвитку тощо. Запровадження принципів стратегічного планування на всіх рівнях виконавчої влади, особливо на рівні окремих міст і громад, сприяє досягненню високого рівня соціально-економічно-екологічного розвитку територій через реалізацію заходів, визначених відповідними стратегіями (регіонів, окремих територій і міст).

Кабінет Міністрів України забезпечує розробку і реалізацію загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку країни (ст. 116 Конституції); місцеві державні адміністрації на відповідній території є відповідальними за виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку (ст. 119) [5].

У Законах України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 44) [6] і «Про місцеві державні адміністрації» (ст. 17) [8] до повноважень місцевих державних адміністрацій в галузі соціально-економічного розвитку віднесено розробку проектів програм соціально-економічного розвитку і подання їх на затвердження відповідній раді, забезпечення їх виконання. Повноваженнями місцевої ради (сільської, селищної, міської) у сфері планування (ст. 26) визначено [6]: затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування; затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів, іншої містобудівної документації; встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти і порядку тощо.

Таким чином, місцеві ради затверджують документи планувального характеру, проекти яких готуються виконавчими органами ради:

- у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку: підготовка програм соціально-економічного та культурного розвитку територій (сіл, селищ, міст), цільових програм з інших питань самоврядування, подання їх на затвердження ради, організація виконання; подання звітів про хід і результати виконання; тощо.
- у галузі будівництва: підготовка і подання на затвердження ради відповідних місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови населених пунктів, іншої містобудівної документації; встановлення на відповідній території режиму використання та забудови земель, на яких передбачена перспективна містобудівна діяльність; тощо.

Нормативно-правовим актом, направленим на розвиток сучасних українських міст, є Концепція сталого розвитку населених пунктів [13], що розглядається як основа для розроблення відповідних нормативно-правових актів і програм соціально-економічного розвитку населених пунктів, забезпечення скоординованої діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з розв'язання практичних завдань на державному, регіональному і місцевому рівнях.

Відповідно до затверджених положень Загальнодержавної програми розвитку малих міст [11] були створені організаційні, нормативно-правові та економічні механізми забезпечення позитивних зрушень у соціально-економічному розвитку малих міст, екологічної безпеки їх території, підвищення життєвого рівня населення, поліпшення якості громадських послуг, які надаються населенню, на основі ефективного використання ресурсного та науково-виробничого потенціалу, ринкових перетворень у господарському комплексі, а також у розробленні правових засад та інструментів державного стимулювання цих процесів.

Становлення і розвиток в Україні місцевого самоврядування в містах супроводжується необхідністю вирі-

шення широкого кола проблем, які торкаються інтересів міського самоврядування, зокрема, питань підвищення економічної і фінансової самостійності міст, надання окремим містам особливого статусу, запровадження та реалізація на території України економіко-правових інструментів щодо соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Практична реалізація цих положень знайшла відображення в Програмі державної підтримки розвитку місцевого самоврядування в Україні [15], що спрямована на удосконалення правових засад місцевого самоврядування, поліпшення умов для забезпечення життєдіяльності та соціального захисту населення, розвиток ініціативи жителів міст, селищ та сіл у вирішенні питань місцевого значення.

Запровадження європейських принципів розвитку місцевого самоврядування в подальшому реалізуються в процесі діючої в Україні реформи децентралізації, що передбачає перехід від централізованої моделі керівництва в державі до забезпечення самодостатнього місцевого самоуправління і побудови ефективної системи територіальної організації влади. Нормативно-правові акти цього періоду мають безпосередній вплив на формування сучасного місцевого розвитку, започаткування змін у системі адміністративно-територіального устрою, врегулювання окремих питань щодо передачі повноважень, ресурсне і фінансове забезпечення тощо.

Також Урядом були запропоновані пріоритетні напрями розвитку смарт-сіті або «розумних» міст. У положеннях Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [14] представлено модель життєдіяльності міста з використанням цифрових технологій для розв'язання поточних проблем, сталою розвитку та комфортного життя громадян. Важливими питаннями для розвитку визначені: модернізація інфраструктури міст та впровадження ефективного ресурсного менеджменту (з використанням Інтернету речей, «зелених» технологій, «розумних мереж»); трансформація системи міського управління на основі інтеграції систем та даних; необхідність визначення економічних моделей розвитку міст з урахуванням не тільки природного, промислового, а і людського потенціалу (міста як центри інновацій та розвитку людського потенціалу).

Концепція смарт-сіті потребує активізації впровадження ініціатив, направлених на розроблення національної «дорожньої карти» та макету цифрової трансформації міст як основи для формування відповідних міських «дорожніх карт» та підтримки міських проектів цифрової візуалізації; створення національної платформи – каталогу рішень згідно з досвідом Європейської платформи «розумних» міст; гармонізацію політик і законодавства з вимогами ЄС, які стосуються розвитку цифрової економіки, інновацій, міського управління; впровадження міжнародних стандартів управління; підтримку розбудови інноваційних екосистем в українських містах та залучення громадян у процес розроблення міських рішень.

На основі аналізу нормативно-правових актів України, що регулюють засади місцевого самоврядування, повноваження органів влади і посадових осіб, зокрема і міст, проведено групування документів за напрямками (табл. 1).

Європейський вибір розвитку України підтверджує доцільність подальшого запровадження європейських стандартів місцевого самоврядування, які мають стати базисом та орієнтиром для проведення комплексу реформ, направлених на модернізацію системи державного управління, децентралізацію владних повноважень, функціонування реального та дієвого інституту місцевого самоврядування в країні.

До основних міжнародних договорів та угод, що стосуються питань організації та функціонування європейського інституту місцевого самоврядування, відносяться:

- Європейська Хартія місцевого самоврядування [7];
- Європейська декларація прав міст [1];
- Європейська Хартія міст [2];
- Європейська Хартія міст II: Маніфест нового урбанізму [3] тощо.

Європейська хартія міст [2] визначає права громадян в європейських містах, є практичним посібником з питань міського управління щодо функціонування житла, міської архітектури, транспорту, енергозабезпечення, спорту і дозвілля, охорони довколишнього середовища та боротьби із вуличною злочинністю. В положеннях документа обґрунтовані принципи ефективного міського управління і місцевого життя, які сприяють його відродженню і відновленню:

- розвиток транспорту і транспортної інфраструктури;
- стан навколишнього природного середовища і природи у місті;
- стан міської архітектури і пам'яток старовини;
- житлове будівництво;
- міська безпека і попередження злочинності;
- несприятливі чинники і положення інвалідів;
- організація спорту і дозвілля в місті;
- міська культура; міжкультурна (етнічна) інтеграція;
- організація охорони здоров'я;
- участь громадськості в міському розвитку і плануванні;
- -економічний розвиток.

Європейська декларація прав міст [1] визначає загальні завдання розвитку і функціонування для всіх європейських міст. У декларації закріплюється, що жителі європейських міст, розуміючи свою відповідальність за стан міст, виявляють солідарність і беруть на себе зобов'язання домагатися забезпечення всім мешканцям міст рівних прав на: правову і екологічну безпеку, роботу, житло, безпечний рух, охорону здоров'я, спорт і дозвілля, культуру, якісну архітектуру, інтеграцію різних культур, гармонійне життя, економічний і гармонійний розвиток, політичне життя, послуги і товари, раціональне використання природних ресурсів, розвиток особистості, співробітництво між містами, фінансову забезпеченість, рівноправність.

Європейська хартія міст II: Маніфест нового урбанізму [3] запропонувала новий підхід до урбаністичного життя, закликаючи європейські країни розбудовувати сталі міста та містечка. Визначальними напрямками в управлінні вважаються демократія, сталий розвиток, солідарність

Таблиця 1

Групування нормативно-правового забезпечення розвитку регіонів, територій, міст в Україні за напрямками

Регулювання засад місцевого самоврядування, повноважень органів та посадових осіб	Формування ресурсів місцевого самоврядування	Роль органів та посадових осіб місцевого самоврядування у певних галузях	Планування і програмування місцевого розвитку	Взаємодія із пріоритетними напрямками регіональної політики	Реалізація реформи децентралізації влади
<ul style="list-style-type: none"> Конституція України; Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування; Про місцеве самоврядування в Україні; Про місцеві державні адміністрації; Про статус депутатів місцевих рад; Про службу в органах місцевого самоврядування; Про органи самоорганізації населення; Про вибори депутатів Верховної Ради АР Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів; Про місцеві вибори; Про столицю України – місто-герой Київ; 	<ul style="list-style-type: none"> Бюджетний кодекс України; Податковий кодекс України; Про розмежування земель державної та комунальної власності; Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності; Про здійснення державних закупівель; Про інноваційну діяльність; Про інвестиційну діяльність; Про державно-приватне партнерство; Про індустріальні парки; Про зміцнення економічних основ самоврядування міст України; 	<ul style="list-style-type: none"> Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності; Про запобігання корупції; Земельний кодекс України; Водний кодекс України; Цивільний кодекс України; Господарський кодекс України; Про основи містобудування; Про регулювання містобудівної діяльності; Основи законодавства України про культуру; Основи законодавства про освіту; Про охорону здоров'я; Про охорону навколишнього природного середовища; 	<ul style="list-style-type: none"> Про Генеральну схему планування території України; Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України; Про державні цільові програми; Концепція сталого розвитку населених пунктів; Про забезпечення комплексного розвитку малих міст України; Загально-державна програма розвитку малих міст; Програма державної підтримки розвитку місцевого самоврядування в Україні; 	<ul style="list-style-type: none"> Про стимулювання розвитку регіонів; Про засади державної регіональної політики; Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року; Деякі питаннями державного фонду регіонального розвитку; 	<ul style="list-style-type: none"> Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні; Про Добровільне об'єднання територіальних громад; Про співробітництво територіальних громад; Про децентралізацію повноважень у сфері архітектурно-будівного контролю та удосконалення містобудівного законодавства;

Джерело: складано авторами

і культура. Стратегічними пріоритетами, направленними на підвищення конкурентоспроможності європейських міст, є:

- створення й утримання якісних публічних зон;
- модернізація мереж інфраструктури та підвищення енергоефективності;
- активна політика інновацій та освіти;
- примноження цінностей у сфері містобудування;
- зміцнення місцевої економіки та місцевої політики на ринку праці;
- гарантування безпеки та боротьба зі злочинністю;
- сприяння розвитку міського транспорту і доступність цін.

Шляхи розвитку міст майбутнього розглядаються на основі об'єднання концепції «розумного», «зеленого» і «інклюзивного» міста [20] та визначені в положеннях Стратегією «Європа – 2020» [19].

Можливостями для розвитку європейських міст майбутнього виступають [17]: процвітаючі та динамічні малі і середні міста, їх важлива роль у благополуччі міст і оточуючого сільського населення; багатовекторний розвиток для забезпечення конкурентоспроможності на основі компетенцій, ресурсів, соціальної участі, інновацій; створення інклюзивної економіки; сприяння сталій, інклюзивній та здоровій мобільності міста; боротьба з територіальною відчуженістю, енергетичною бідністю, поліпшення житлових умов; цілісний підхід до охорони навколишнього середовища та розвитку енергетики, їх взаємодія з інтересами соціальної, економічної, культурної та політичної міської системи.

Ключові принципи європейського урбаністичного та територіального розвитку міста майбутнього направлені на: збалансоване економічне зростання та територіальну організацію діяльності з поліцентричною міською структурою; розвиток сильних муніципальних регіонів, що забезпечують повний і якісний доступ до послуг; досягнення компактною структурою розселення з обмеженнями міської забудови; високий рівень якості і захисту навколишнього середовища у містах і навколо них [16].

Основи прогнозування розвитку більшості європейських міст майбутнього закладені в ініціативі Європейського інноваційного партнерства розумних міст і громад (далі EIP-SCC), яка розглядає поліпшення якості міського життя за рахунок стійких інтегрованих рішень, серед яких [21]: прикладні інновації, поліпшення планування, висока енергоефективність, кращі транспортні рішення, розумне використання інформаційних і комунікаційних технологій тощо. Метою ініціативи є істотне прискорення розгортання інтелектуальних міських рішень на основі об'єднання енергетичних, транспортних, інноваційних, інформаційно-комунікаційних технологій.

Стратегічними пріоритетами трансформації європейських міст у «розумні» виступають [22; 23]:

- стала міська мобільність на основі змін у транспортних системах Європи, мобільній поведінці всіх учасників;
- поліпшення будівель і розвиток районів за рахунок скорочення споживання енергії, викидів вуглекислого газу, їх впливу на навколишнє сере-

довище, забезпечення суспільного й соціального розвитку, добробуту громадян;

- інтегрована інфраструктура міста для підвищення ефективності та сталості розвитку тощо.

Практична реалізація цілей розвитку європейських розумних міст направлена на створення спеціального ринкового середовища для забезпечення [18]:

- поліпшення якості життя громадян;
- підвищення конкурентоспроможності та інноваційності промисловості, в тому числі малих і середніх підприємств;
- зростання конкурентоспроможності міст як кращого середовища для життя;
- обміну різносторонніми і всеохоплюючими знаннями;
- загальноєвропейських енергетичних та кліматичних цілей;
- досягнення соціальної, екологічної та економічної сталості розвитку європейських міст.

Висновки. Представлений в дослідженні аналіз нормативно-правового забезпечення розвитку міст і територій в Україні та інноваційні підходи до розвитку європейських міст дозволяє зробити певні висновки.

1. Система законодавчих актів України певною мірою визначає конституційно-правовий статус міст і їх розвиток, натомість ряд питань щодо конкретизації цих положень, направлених на розвиток, зміцнення і реалізацію місцевого економічного, соціального, екологічного, політичного тощо потенціалів, залишаються неврегульованими.
2. Потребують внесення необхідних змін до Конституції України (зокрема в частині децентралізації), Закону України «Про місцеве самоврядування», інших законодавчих актів у частині нової системи адміністративно-територіального поділу країни, визначення повноважень органів місцевого самоврядування, обласних і районних державних адміністрацій для збалансування функцій державного управління та місцевого самоврядування.
3. Враховуючи тісний взаємозв'язок місцевого самоврядування із багатьма сферами суспільної діяльності, формування повної законодавчої бази, необхідної для ефективного управління місцевим розвитком на основі принципів децентралізації, має відбуватися комплексно, паралельно за всіма галузевими напрямами.
4. Наявність ефективної законодавчої бази і конкретних механізмів реалізації управління місцевим розвитком є необхідною умовою для прогнозованого сталого розвитку міст в Україні.
5. Відсутність джерел фінансування та конкретних механізмів й інструментів залучення фінансових ресурсів є однією з найбільших проблем для реалізації в Україні багатьох програм і проектів, зокрема, в рамках стратегій розвитку міст, що потребує законодавчого врегулювання.
6. Доцільним є створення єдиного координуючого центру, активно задіяного у плануванні та реалізації програми стратегічного розвитку міста у ви-

гляді, наприклад, незалежної аналітичної (наукової) інституції з висококваліфікованими кадрами, яка спільно з міським керівництвом проводить моніторинг і аналіз реалізації стратегії розвитку території, вивчає і своєчасно впроваджує нові інноваційні механізми, готує рекомендації з коригування планів реалізації міської стратегії, відстежує настрої громадян, проводить громадські обговорення щодо найбільш проблемних питань тощо.

7. Використання досвіду європейської політики місцевого розвитку сприятиме зміцненню статусу міста, підвищенню відповідальності посадових осіб за стан міського господарства, формуванню прозорої і відкритої політики бюджетування з ефективним використанням міських ресурсів, ефективності міського управління та покращенню економічної бази для розвитку міст.
8. Практика країн Європи доводить, що найбільше переваг для розвитку міста, зокрема і «розумного», надає концентрація зусиль на інноваціях і креативності, які створюють нові напрямки економіки та конкурентні переваги міста як привабливого для життя, розвитку, інновацій, інвестицій тощо.
9. Досягнення сталого розвитку міст і територій робить актуальним врахування європейського досвіду не лише у вирішенні існуючих проблем їх функціонування, а й у виборі пріоритетів для розвитку сучасних міст на основі інноваційних підходів і запровадження елементів «розумності».

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська декларація прав міст – 17-19 березня 1992 р. в Страсбурзі. URL: <https://studfiles.net/preview/4193980/page:78/>
2. Європейська хартія міст : міжнар. док. від 1992 р. URL: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=887405&Site=COE>
3. Європейська хартія міст II. Маніфест нової урбаністики – 29 травня 2008 р. в Страсбурзі. URL: <http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Principle-9.-European-chart.pdf>
4. Про основи містобудування : Закон України від 16.11.1992 № 2780-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування : Закон України від 15.07.1997 № 452/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1998 № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
9. Про столицю України – місто-герой Київ : Закон України від 15.01.1999 № 401-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-14#Text>
10. Про Генеральну схему планування території України : Закон України від 07.02.2002 № 3059-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text>
11. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст : Закон України від 04.03.2004 № 1580-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1580-15#Text>
12. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
13. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів : Постанова Верховної Ради України від 24.12.1999 № 1359-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14#Text>
14. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>
15. Про державну підтримку розвитку місцевого самоврядування в Україні : Указ Президента України від 30.08.2001 № 749/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/749/2001#Text>
16. Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б. Аналіз стратегічних пріоритетів розвитку європейських міст. Проблеми економіки. 2017. № 1. С. 48–54.
17. Cities of Tomorrow. Challenges, Vision, ways forward/ European Commission // Regional Policy. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf
18. Cities – key for Europe // Market Place of the European Innovation Partnership on Smart Cities and Communities. URL: https://eu-smartcities.eu/about/european_context
19. Europe 2020. A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth // European Commission. URL: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPIET%20EN%20BARROSO%20%20%2007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
20. Results of the Public Consultation on the key Features of An EU Urban Agenda // European Commission. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/consultation/urb_agenda/pdf/swd_2015.pdf
21. Smart Cities and Communities. The European Innovation Partnership on Smart Cities and Communities // European Commission. URL: <http://ec.europa.eu/eip/smartcities/>
22. Strategic Implementation Plan of the European Innovation Partnership for Smart Cities and Communities // European Commission. URL: http://ec.europa.eu/eip/smartcities/files/sip_final_en.pdf
23. Operational Implementation Plan of the European Innovation Partnership for Smart Cities and Communities: First Public Draft // European Commission. URL: http://ec.europa.eu/eip/smartcities/files/operational-implementation-plan-oip-v2_en.pdf

REFERENCES

- “Cities - key for Europe”. Market Place of the European Innovation Partnership on Smart Cities and Communities. https://eu-smartcities.eu/about/european_context
- “Cities of Tomorrow. Challenges, Vision, ways forward/ European Commission”. Regional Policy. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf
- “Europe 2020. A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth”. European Commission. <http://ec.europa.eu/>

eu2020/pdf/COMPIET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf

[Legal Act of Ukraine] (1992). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>

[Legal Act of Ukraine] (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

[Legal Act of Ukraine] (1997). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

[Legal Act of Ukraine] (1997). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80#Text>

[Legal Act of Ukraine] (1998). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

[Legal Act of Ukraine] (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-14#Text>

[Legal Act of Ukraine] (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14#Text>

[Legal Act of Ukraine] (2001). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/749/2001#Text>

[Legal Act of Ukraine] (2002). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text>

[Legal Act of Ukraine] (2004). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1580-15#Text>

[Legal Act of Ukraine] (2011). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

[Legal Act of Ukraine] (2018). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

“Operational Implementation Plan of the European Innovation Partnership for Smart Cities and Communities: First Public

Draft”. European Commission. http://ec.europa.eu/eip/smartcities/files/operational-implementation-plan-oip-v2_en.pdf

“Results of the Public Consultation on the key Features of An EU Urban Agenda”. European Commission. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/consultation/urb_agenda/pdf/swd_2015.pdf

“Smart Cities and Communities. The European Innovation Partnership on Smart Cities and Communities”. European Commission. <http://ec.europa.eu/eip/smartcities/>

“Strategic Implementation Plan of the European Innovation Partnership for Smart Cities and Communities”. European Commission. http://ec.europa.eu/eip/smartcities/files/sip_final_en.pdf

“Yevropeiska deklaratsiia prav mist - 17-19 bereznia 1992 r. v Strasburzi” [European Declaration of the Rights of Cities - March 17-19, 1992 in Strasbourg]. <https://studfiles.net/preview/4193980/page/78/>

“Yevropeiska khartiia mist : mizhnar. dok. vid 1992 r.” [European Charter for Cities: International Document from 1992]. <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=887405&Site=COE>

“Yevropeiska khartiia mist II. Manifest novoi urbanistyky - 29 travnia 2008 r. v Strasburzi” [European Charter of Cities II. Manifesto of New Urbanism - May 29, 2008 in Strasbourg]. <http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Principle-9.-European-chart.pdf>

Yaroshenko, I. V., and Semyhulina, I. B. “Analiz stratehichnykh prioritetiv rozvytku yevropeiskykh mist” [The Analysis of Strategic Priorities for the Development of European Cities]. *Problemy ekonomiky*, no. 1 (2017): 48-54.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2021 р.